

Klubkultur – »den lille forskel«

En praktisk anlagt teoretisk begrebsintroduktion

Af Niels Grinderslev

Indledning

Søndag på Fredensvang. Et af AGF's seniorthold har besøg af et hold fra en af de mindre omegnsklubber. AGF'erne kommer først ud fra omklædningsrummet og bevæger sig mod den fjernest beliggende bane 6. Nogle minutter senere kommer det gæstende holds spillere ud. I deres iver efter at komme over og varme op skyder de genvej ind over opvisningsbanerne nærmest klubhuset. Inde fra materialerummet stikker én af AGF's ledere hovedet ud og råber til spillerne om at gå uden om banerne. Svaret kommer prompte i form af en umiskendelig gestikulation.

Senere samme søndag. Danmarksserieholdet har spillet kamp på en anden af Fredensvangs baner, og er nu ved at »løbe af«. Modstanderne er for længst på vej til omklædning, men før AGF'erne kan nå så langt, skal det sikres, at banen efterlades i ordentlig stand. Spillerne spredes ud over banen og træder vildfarne græstotter på plads i banen, og først når denne igen ser plan ud, er der tid til bad.

Eksempler som disse vækker nysgerrigheden hos en kulturanalytiker in spe. For hvad er det, der her er på færde? Det er efterhånden blevet almindeligt at tale om fodboldkultur generelt, men ovenstående kunne indikere at der kan være behov for at nuancere det fodboldkulturelle billede. Grundlæggende forskelle i de faste vedta-

gelser om, hvordan man eksempelvis forholder sig til klubbens faciliteter på, vidner om, at klubberne hver for sig besidder en unikhed, som det umiddelbart kan være svært at definere hvori består.

Ser man på fodboldklubbens organisatoriske rammer og økonomiske vilkår, er det klart, at der er store forskelle mellem eksempelvis elite- og breddeklubber og mellem disse indbyrdes. Hver klub har sin måde at strukturere klubvirksomheden på, og i langt de fleste klubber tages der afstand fra, at andre klubbens modeller skulle kunne fungere i den egne klub. Udover de organisatoriske forskelle findes dog en række forskelle, som i kulturanalytisk henseende er langt mere interessante.

Klubbernes skrevne og uskrevne regler, måden at forholde sig til spillet på, klubbens jargon og de mange ind- og underforståetheder i forhold til fælles oplevelser og historier giver tilsyneladende hver klub sin egen »personlighed«, som såvel indad- som udadtil er afgørende for, hvilke adjektiver der benyttes for at beskrive klubben. Klubber kan opfattes som værende eksempelvis »charmerende«, »hyggelige«, »brutale«, »snobbede«, »kolde« eller »venlige«, og den historiske baggrund og rødder som »arbejder-« eller »borgerskabsklub« kan give en klub appeal i forhold til en bestemt gruppe mennesker. I Odense har byen gennem mange år, groft sagt, været delt i tre, mellem »de røde« fra B1909, »de

blå« fra B1913 og »de sribede« fra OB. Disse har, hver på sin måde, drevet fodboldklub og været med helt i top herhjemme, men ikke mange odenseanere vil acceptere, at de slås i hartkorn under betegnelsen »fodboldkultur«. De har hver deres fodboldkulturelle profil – *klubkultur* om man vil – og det var studiet af en sådan klubkultur, der var mit speciales ærinde.

Tidligt i processen viste det sig, at det ikke var uproblematisk at operere med et klubkulturbegreb. Begrebet var kun sporadisk beskrevet i litteraturen, og anvendelsen af det foregik helt efter den enkeltes forgodtbefindende. Min første udfordring i specialearbejdet blev derfor en operationalisering og introduktion til et begreb, som mange havde en fornemmelse for, men som ingen vidste præcis hvad dækkede. Det er den teoretiske begrebsbestemmelse af et i praktisk- såvel som i analytisk sammenhæng højest anvendeligt begreb, jeg her ønsker at videregive.

Om kulturanalyse

Kulturanslysens ærinde er ifølge Billy Ehn og Orvar Löfgren at, via detailstudier, »frilägga djupare kulturmönster som säger något om grundläggande värden och synsätt.«¹ Det handler om, hvordan mennesker »svejses« sammen i kulturelle fællesskaber, samt ikke mindst, hvad det er for fænomener, som bidrager til denne sammensvejsning. Den kulturanalytiske proces foregår i en evig pendlen mellem empiri og teori, mellem stofflig nærhed og analytisk distance.² De empiriske studier og feltobservationerne skal give en grovskitse af, hvad der er af betydning for den analyserede kultur. Derefter er det kulturanalytikerens opgave at afgøre, hvori betydningen består, hvad de grundlæggende værdier er. Det empiriske studie udgør, alt efter dets

karakter og varighed, en lang række indtryk, som præger analytikerens på såvel et fagligt som et menneskeligt plan, og som ofte undervejs antager uordnet eller ligefrem kaotisk form.³ Alle disse indtryk skal efter endt feltarbejde systematiseres, analyseres og præsenteres, hvilket kræver, at analytikerens formår at »komme ud« af det studerede.⁴ Feltstudiet kan forsyne forskeren med mange relevante informationer, men undertiden kan især længerevarende feltstudier også gøre forskeren »blind« for nogle dimensioner i det undersøgte. I så fald er det vigtigt, at forskeren formår at distancere sig fra sine resultater for at kunne etablere et analytisk forhold til dem. Denne *distancering*⁵ foregår bedst ved skrivebordet og kræver tid, hvorfor den analytiske del af kulturanalysen ikke bør undervurderes i det samlede projekt. Ved skrivebordet skal kulturens bestanddele findeles og derefter sættes sammen igen til nye helheder, en proces som foregår som et vekselspil mellem findeling og sammensætning. Derefter skal resultaterne tolkes og måles mod den øvrige forskning på området og/eller andre relevante teoretiske fremstillinger. Resultatet af den kulturanalytiske tolkning bliver på denne måde en øget forståelse af den kulturelle helhed, hvilket meget ofte vil vise sig i form af en renyrkning af, hvad mennesker i og omkring den pågældende kultur allerede vidste, eller havde en fornemmelse af var på færde.⁶

Kulturanalyse drejer sig altså om at besvare spørgsmålet: Hvad er vigtigt og betydningsladet? Det indebærer, ikke mindst når man har med dagligdags fænomener at gøre, at man som kulturanalytiker foretager en betydningstildeling til bestemte ting, at man »ser noget som noget«.⁷ Når en sådan betydningstildeling eller tolkning skal foregå, kan kendskab til den analyserede kultur være en stor hjælp, men samtidig også en

ulempe.⁸ Med hensyn til bestemmelsen af, hvad der er vigtigt i en fodboldklubs kultur, har det i mit tilfælde været en stor fordel at kunne trække på egne erfaringer fra fodboldverdenen. Jeg har, i kraft af et »insiderforhold« til fodboldverdenen, vidst, hvad der skulle kigges efter, hvilket indebærer nogle indlysende fordele, men samtidig også risiko for at væsentlige ting overses pga. *hjemmeblindhed*.⁹ Ligeledes kan det i tolkningsprocessen være en ulempe at have forhåndskendskab til fodboldverdenen. Det indebærer en risiko for, at ting anses for så almindelige eller naturligt forekommende, at deres betydning overses, og det er derfor vigtigt, at man i sådanne situationer formår at gøre sig uforstående overfor det analyserede.¹⁰ Ved at »stille sig dum an« i forhold til, og lade sig imponere af det allerede kendte, kan man undgå at tage allerede indlærte tolkninger for givet og i stedet forsøge at indtage nye perspektiver på det analyserede.

En måde at gribe kulturanalysen an på, kunne være via begrebspar, som hos Billy Ehn og Orvar Löfgren.¹¹ Parrene kan udgøre en glimrende første indgang til et kulturstudie, selv om man bør huske på, at ikke alle kulturelle fænomener lader sig opstille dialektisk. Ikke alle begrebspar er heller relevante i forhold til alle kulturanalyser, men nedenstående er eksempler på nogle par som for mit vedkommende – i henseende til analysen af en professionel fodboldklub – har dannet et frugtbart grundlag og givet arbejdet et godt udgangspunkt.

Individ – kollektiv
 Vi – de
 Arbejde – fritid
 Magt – hierarki
 Prestige
 Rum
 Moral

Niels Kayser Nielsen har vist, at der i den svenske kulturanalyse, indenfor hvilken der hersker langt stærkere traditioner end i den danske ditto, findes to retninger: Den *kognitive* kulturanalyse og den *betydningsorienterede*.¹² Indenfor den kognitive kulturanalyse prioriteres kulturens centripetale kræfter, og vægten lægges på »det fælles«. Kultur er her overvejende et spørgsmål om, hvad man har »i hovedet« i form af fælles erfaringer, koder osv..¹³ Den betydningsorienterede kulturanalytiske retning understreger kulturen som redskab eller »medium«. ¹⁴ Den kropskulturelle dimension spiller her en væsentlig rolle i form af en betoning af de ting, man gør. Det medfører en betydelig forskel i måden at anskue mennesket på indenfor de to retninger.

Den kognitive kulturanalyse opfatter primært mennesket som kulturbærer.¹⁵ Kulturen er her noget, som indlagres i os over tid i form af fælles værdisystemer, og som kommer til udtryk i form af gestikker, sprog og skikke/sædvaner.¹⁶ Vægten lægges på træghed og konsistens, og udgangspunktet er en udleverethed til givne vilkår.¹⁷ Modsat forholder det sig, når mennesket, som i den betydningsorienterede kulturanalyse, opfattes som kulturskaber.¹⁸ Her er det den kulturelle kontingens og processualiteten, som er i focus. Der vil til hver en tid foregå en »kamp« om, hvilken kultur der er den rette.¹⁹ Personer og grupper indenfor kulturen vil ønske at sætte deres præg på og tegne kulturen udadtil, hvorfor denne vil undergå en stadig forandring. Den menneskelige vilje er altså i højsædet. Ulf Hannerz taler i forlængelse af denne tankegang om kulturen som *flow*, en strøm, og beskriver ved hjælp af floden som metafor, de fortrædeligheder kulturanalytikereren derfor oplever således:

When you see a river from afar, it may look like a blue (or green, or brown) line across a landscape; something of awesome permanence. But at the same time, 'you cannot step into the same river twice,' for it is always moving, and only in this way does it achieve its durability. The same way with culture – even as you perceive structure, it is entirely dependent on ongoing process.²⁰

Kulturanalysen kan ifølge en opfattelse af kultur som proces aldrig blive andet end et øjebliksbillede, en situationsrapport om man vil. I den svenske kulturanalyse er det dog efterhånden blevet almindeligt at betragte mennesket dels som kulturbærer, dels som skaber af kultur, altså midt imellem vilkår og vilje, som påpeget af blandt andre Eva Österberg.²¹ Det ser ud som om, man, for at kunne ændre og udvikle kulturen, først må have et indgående kendskab til dens koder. Således må man for at kunne være skaber af kultur altid først være bærer af samme.²² Denne opfattelse dannede for mit vedkommende et væsentligt udgangspunkt, da vægten, qua specialets hovedproblemstilling, var lagt på den betydningsorienterede dimension. Det udelukkede dog ikke, at der undervejs kunne inddrages elementer fra den kognitive retning. I mit speciale handlede det om en bestemmelse af, hvad der er fælles og sammenbindende i fodboldklubben AGF. Kulturanalysen skal bestemme betydningen af de enkelte kulturelle bestanddele i form af vaner, rutiner, ritualer, historie, traditioner osv.,²³ og selv om der undervejs redegøres for det bevidst fælles, dvs. på det kognitive plan, er det overordnede mål en større forståelse også på det ikke-bevidste plan. Den betydningsorienterede tilgang til kulturanalysen vil bedst kunne anvendes til at nå frem til dette mål, selvom der, som også

Niels Kayser Nielsen har påpeget, ikke er tale om et modsætnings- og konkurrenceforhold mellem de to retninger,²⁴ men snarere et symbiotisk ditto.

Teoretisk præcisering af klubkulturbegrebet

Kulturbegrebet har igennem en årrække gennemgået en forandring mod det brede.²⁵ Fra at være næsten identisk med kunstbegrebet, og dermed finkulturen, blev kulturbegrebet med dannelsen af Kulturministeriet i 1961 udvidet til også at rumme mere folkelige kulturtilbud, den såkaldte massekultur. Denne udvikling er siden fortsat, således at man i dag kan tale om et »bredt« kulturbegreb, som på mindst ét væsentligt punkt adskiller sig fra de øvrige to. Indbyrdes er der ikke tale om noget modsætningsforhold mellem de forskellige begreber, de er tværtimod hinandens forudsætning. Men hvor der i såvel det første snævre og det andet udvidede kulturbegreb er tale om en opfattelse af kultur som noget, der via dannelse kan tilegnes, noget udvendigt og synligt, opfattes kulturen ifølge det brede kulturbegreb som totalitet.²⁶

Kulturen kan ifølge det snævre kulturbegreb siges at være kultur, man »har«. Derfor opereres på dette niveau med kulturelle artefakter, dvs. synlige og håndgribelige udtryk for og symboler på kulturen – kulturprodukter.²⁷ Disse kan i fodboldmæssig sammenhæng være klubbens myter, historier om store kampe og spillere etc., men det kan også være spilledragten, klubhuset, stadion eller de trofæer, man gennem tiden har vundet.²⁸ Gennem disse artefakter kan kulturen dyrkes i et udvendigt og reflektivt forhold til denne.

Det brede kulturbegreb opfatter derimod

kulturen som totalitet, som noget gennemgribende og altomfattende – noget man »er«. Kultur er her noget, man er en del af uden at tænke over det, og man kan ikke forholde sig reflektivt til denne form for kultur uden at træde udenfor kulturen og dermed ændre såvel sig selv som den kultur, der er tale om. De kulturelle artefakter er med andre ord *re-præsentationer* for kulturen, mens kulturen som totalitet i sin natur er *præsentativ* og dermed ikke udtryk for andet end sig selv.

Behovet for et bredere kulturbegreb opstod på grund af en stigende tendens til kulturel udspaltning og kompleksitet. I 1980'erne opstod en tendens til, at alt skulle have sin egen kultur, og der blev brug for et begreb, som kunne markere de enkelte kulturelle enheder, eller -grupper i forhold til hinanden. Til at begynde med talte man om sub-kulturer, men siden er det blevet helt almindeligt at tale om f.eks. fodboldkultur, rapkultur, eller punkkultur. Artiklen her ligger i forlængelse af denne tankegang. Intentionen er at introducere klubkulturbegrebet som betegnelse for den enkelte klubs fællesskab, og samtidig skabe en afgrænsning i forhold til andre klubber. Det er klart, at der i en sammenligning med eksempelvis gymnastik- eller anden fritidskultur vil kunne synes at være store ligheder de enkelte fodboldklubber imellem, og vi må derfor siges at befinde os på et kulturelt mikroniveau. Der er derfor så meget desto mere brug for et begreb, som kan beskrive det lille fællesskab i klubben, hvilket vil blive understreget i det følgende.

I ethvert kulturalanalytisk studie er det væsentligt at fremhæve ligheder, men ikke overse eller undervurdere forskelle i den pågældende kultur.²⁹ Modsætninger og uligheder kan i princippet være lige så betydningsfulde og fortælle lige så meget om

en kultur som harmoni og homogenitet. Med det in mente må det alligevel fastholdes, at der på et kulturalanalytisk mikroniveau, som det for artiklen her aktuelle, er brug for et klubkulturbegreb med hovedvægten lagt på det konsensuskabende. Da det på længere sigt vil skulle anvendes til ikke kun at beskrive denne ene kultur, men ligeledes at differentiere den ene klubs kultur i forhold til den anden, må klubkulturbegrebet kunne fremhæve og understrege de forskelle, som eventuelt måtte findes klubberne i mellem.

Det kan undre, at der i det danske sprog ikke allerede findes et klubkulturbegreb. Klubbernes forskelligartede tradition og herkomst, som i 1920'erne skabte grobund for en opsplitning mellem »arbejderklubber« og »borgerskabsklubber«, gjorde det indlysende at have en verbal etiket at hæfte på klubbernes forskelligheder. Når et sådan begreb alligevel aldrig har vundet indpas, kan det være fordi, forskellene har været ideologisk bestemte og dermed tydelige, og klubtyperne har været relativt få. I dag er klubbernes ideologiske tilhørsforhold mere udviskede, og de umiddelbare forskelle dermed mindre synlige. Til gengæld er så også klubtypologiseringen vanskeliggjort (begreberne borgerskabs- og arbejderklubber ledsages i dag af et skævt smil), og behovet for en betegnelse for klubforskellene så meget desto større.

Relateret forskning

David Canter

I den udenlandske litteratur kan man støde på begreber, der lægger sig tæt op ad det, som her søges beskrevet. I David Canters studie af fodbold- og fankultur på engelske fodboldstadions bruges en definition fra organisationskulturen eksempelvis til at beskrive det, som hos ham slet og ret kal-

des »Club Culture«. Begrebet dækker her »a set of common understandings for organising actions and language and other symbolic vehicles for expressing common understandings.«³⁰ Dette begreb dækker ikke kun forskelle i fodboldklubbernes størrelse, organisation samt geografiske beliggenhed, men også det forhold at nogle klubber opfattes som værende venlige, fjendtlige, imponerende eller følelseskolde,³¹ og der er i vid udstrækning tale om en overlapning af det begreb, der her søges efter. Når ovenstående alligevel ikke findes helt anvendeligt, er det blandt andet fordi, formuleringen »a set« synes at give skær af noget, som kan skrives ned og defineres i punktform. En sådan definition stemmer dårligt overens med den opfattelse af kultur som noget totalitært og gennemgribende, som i det følgende skal tilstræbes, jf. Johan Fjord Jensens opfattelse af kulturen som noget man »er«.³² Hos David Canter betegner Club Culture yderligere ikke kun klubbens indre kultur, men medtager samtidig fan-niveauet. Jeg finder dog ikke, at klubbernes fans kan siges at have nær samme tilhørsforhold til klubberne som medlemmerne. Fans er normalt meget bevidste om kulturen i form af klubhistorie, traditioner etc., men færdes ikke til dagligt blandt spillere og ledere i klubben, og bliver dermed ikke en del af den indforståethed, som kendetegner en klubkultur. Det kan derfor være problematisk direkte at overtage Canters klubkulturdefinition.

Per Nilsson

Derimod synes der at være noget at hente hos Per Nilsson, som ligeledes anvender en form for klubkulturbegreb. I *Tävlingsidrotten som uppfostringsmiljö* redegøres for, at klubbernes virksomhed og fælles forestillinger påvirkes af en række ydre vilkår eller *rammer*.³³ Der er dels de *konstitutionel-*

le rammer, som afstikkes af kommunernes idrætspolitik, fodboldens specialforbund, samt de nationale idrætsforbund. De konstitutionelle rammer kan være af økonomisk karakter, men kan også være sportslige rammer i form af fodboldens seriesystem etc.. De *organisatoriske* rammer kan ligeledes være af såvel økonomisk som sportslig karakter, men til forskel fra de konstitutionelle er der her tale om rammer, som afstikkes af klubben selv. Det drejer sig om fordeling af baner og træningstider, samt anvendelse af kontingenter og fordeling af øvrige indtægter. Endelig er der de *fysiske* rammer. Disse er de begrænsende faktorer i forhold til faciliteter: Klubhus, træningsbaner, bolde, kegler, mål etc., og de spiller ligeledes en væsentlig rolle for fællesforståelsen. I Odense er Odense Kammeraternes Sportsklub, OKS, eksempelvis qua sin lokalisering blevet kendt som »kolonihaveklubben«. På klubkulturelt plan betyder det, at banerne er omkranset af kolonihaver meget, dels for mulighederne for at ændre de fysiske rammer, dels for måden at arrangere og afvikle træning og kampe.

Klubberne må nødvendigvis forholde sig til og agere i forhold til de til enhver tid givne rammer på de tre nævnte niveauer. Derved skabes et *mønster* for klubvirksomheden, som ligeledes udgør en væsentlig del af klubkulturen.³⁴ Hvilke værdier ønsker man i klubben, at idrætsudøvelsen skal indeholde? Vil man satse på ungdoms- eller voksenidræt – elite eller bredde – kvinder og/eller mænd? Kort sagt: Hvad vil man med idrætten? Mønsteret er således et udtryk for de linier, som tegnes i klubben i form af holdninger og værdier til klubvirksomheden i almindelighed og den praktiske idrætsudøvelse i særdeleshed.

Grundsubstansen i klubkulturen udgøres ifølge Per Nilsson af den gruppenorm eller

kode, som deles af klubbens aktive.³⁵ Koden skabes dels af rammerne, dels af de mønstre der ageres efter indenfor disse. Det er en række handlings- og tolkningsberedskaber, som virker styrende for, hvad der i en given situation er at betragte som rigtigt og forkert, godt og ondt. Klubben består af mange forskellige individer, hver for sig med sine normer, men over tid udvikles i klubben en syntese af disse på baggrund af blandt andet rammerne og mønstrene i klubben. Klubbens kollektive bevidsthed bliver i en sådan forståelse til den delmængde af normer og værdier, som er den til enhver tid rådende gruppenorm. Denne er kontingent og foranderlig, men kan, hvis klubben periodevis tegnes af den samme gruppe mennesker, antage et homogent og konsistent udtryk. Jo længere tid de samme mennesker deltager i den samme klub, desto flere normer og værdier vil overgå til delmængden af fælles ditto. Omvendt vil delmængden i perioder med stor udskiftning blandt aktive og ledere skrumpes ind, og den kollektive bevidsthed vil fremstå som kompleks og kontingent.

I *Fotbollen och moralen*, som er et konkret studie bygget på teorien fra *Tävlingsidrotten som uppfostringsmiljö*, beskæftiger Per Nilsson sig især med spørgsmålet om *regelefterlevnad*. Klubkulturen er derfor her knyttet til moralbegrebet, defineret som:

en sedelära som verkar sammanhållande på den egna gruppen, men som samtidigt kan särskilja gruppen från andra grupper. Moralen formas av de sociala villkor som människor lever under. Av det följer att moralen förändras över tid och skiljer sig åt mellan grupper av människor vilkas levnadsvillkor är olika.³⁶

En sådan opfattelse af moral viser, at moralbegrebet må spille en betydelig rolle i og for kulturen. Bortset fra at kultur ikke blot og bart kan reduceres til en lære om skikke eller sædvaner, synes ovenstående lige så vel at kunne være en definition på klubkultur. Med Pierre Bourdieu går Nilsson siden et skridt videre og taler om »klubbhabitus«³⁷ – en slags klubbernes sociale arv, som i klubberne findes på tre niveauer.

For det første findes et individuelt niveau for den enkeltes indlæring af de i klubben herskende regler og normer. For det andet et strukturelt niveau – klubbens måde at organiseres og ledes på – og endelig findes et symbolsk niveau for kollektive sædvaner og trosforestillinger.³⁸ Dette begreb synes at være anvendeligt, idet habitusbegrebet netop rummer såvel historie, tradition og sprog, som måder at gøre og forholde sig til ting på. Klubkultur kan således i det følgende sidestilles med klubhabitus,³⁹ for så vidt som begrebet hos Per Nilsson synes at betegne det, jeg ønsker med klubkulturbegrebet. Nogen egentlig klubkulturdefinition findes dog ikke hos Per Nilsson, og blandt andet derfor er betegnelsen klubhabitus fravalgt i specialet. En anden årsag er, at habitusbegrebet er værdiladet på et akademisk abstraktionsniveau, som gør det uegnet til brug i fodboldens praktiske sfære. Her vil et trods alt mere håndfast begreb som klubkultur kunne stå sig bedre med den øvrige nomenklatur.

Dette speciales endelige klubkulturdefinition er tænkt i forlængelse og som præcisering af Johan Fjord Jensens tankegang. Med vægten lagt på det indadtil samlende og udadtil afgrænsende er den søgt hos de svenske kulturrenologer Billy Ehn og Orvar Löfgren, hos hvem kultur omfatter:

gemensamma kunskaper, värderingar, erfarenheter och sammanhållande tanke-mönster. men den finns inte bara inne i huvudet på människor. Medvetandet bliver gemensamt bara genom at man kommunecerar, delar et språk, förstår koder och budskap, ser hela sin omgivning som betydelseladdad på ett sätt som är någorlunda lika för alla – eller åtminstone för flera.⁴⁰

Denne definition formår at rumme såvel kulturens ind- og underforståethed i form af kollektiv bevidsthed, som den praktiske og kropslige dimension, som er så væsentlig for netop fodbolden – de ting man gør, og den måde man gør dem på. I fodbold vil de rent kropslige erfaringer, i form af oplevelserne på fodboldbanen, ofte spille en stor rolle på det klubkulturelle plan, og den enkelte klubs profil udadtil, såvel som i selvforståelsen, tegnes ofte af det spillemæssige niveau, samt måden at spille – og at forholde sig til spillet på. Det er i høj grad de kropslige erfaringer i indlejret og på anden måde overleveret form, som er med til at skabe klubkultur som:

denna gemenskap som främlingen eller utböligen känner sig utestängd från: de införstådda skämten, öknamnen och talesätten, de otaliga syftningarna på det förflutna och på bekantningar, den tysta men effektiva kommunikationen genom åtbörder, gester, kroppsspråk, de blixtnabba referanserna till en gemensam föreställningsvärld.⁴¹

Klubkultur kan altså meget groft og populært sammenfattes som »det fælles«, eller lidt mere uddybende som summen af normer og værdier, som er fælles for alle eller næsten alle, samt noget mere eller mindre permanent i form af historie, traditioner,

regler, og praktikker, som nok påvirkes og forandres, af til klubben knyttede personer, men som dog er præget af en vis træghed, permanens og kontinuitet.

AGF mellem tradition og professionalisme – Den empiriske undersøgelse

Mit kulturanalytisk anlagte speciale tog udgangspunkt i et konkret eksempel på en klubkultur – fodboldklubben AGF's professionelle afdeling. Alle, som har kendskab til AGF eller blot kender til de fodboldmæssige forhold i Århus, ved, at hvad enten man er »hvid« eller »ikke-hvid«, så knytter der sig en lang række myter og fordomme til klubben på Fredensvang. Det kunne derfor forventes, at der i AGF ville kunne tegnes en markant klubkulturel profil.

Specialets empiriske materiale bestod af 26 standardiserede interviews, foretaget med trænere, ledere og nuværende såvel som tidligere spillere i klubben. For at sikre de kulturelle værdiers forankring blandt spillerne, var en del spørgsmål desuden konverteret til et spørgeskema, som alle professionelle spillere udfyldte under min tilstedeværelse. Til de systematiske data kom de usystematiske ditto i form af overværelse af træning og kamp, samt besøg i klubben før og efter den empiriske undersøgelse. Blandt andet af hensyn til undersøgelsens reproducérbarhed foregik analysen på tre niveauer: Klubbens historie, klubbens selvforståelse, samt klubbens kulturelle repræsentationer. Nedenfor følger en sammenfatning af undersøgelsens resultater.

Stiftelsen af Aarhus Gymnastik Forening af 1880 skal ses i lyset af de genrejstingstilstande som prægede Danmark i pe-

rioden efter 1964. Hvad udad var tabt skulle indad vindes, og rundt om i byerne samledes mænd af især handels- og kontorstanden i foreninger. Gymnastik blev betragtet som middel til moralsk og karaktermæssig opdragelse, og derfor fandt en kreds af Århus' driftige borgere det rimeligt, at man her lavede en gymnastikforening, som dog ligeledes skulle tilbyde militære discipliner som hugning, bajonETFægning og batonering.⁴² Fodboldspillet kom først til efter foreningens første tyve leveår og ikke uden sværdslag med de gymnaster, der havde svært ved at se fodboldspillet som andet og mere end morskab og fornøjelse. Ret hurtigt vandt spillet dog popularitet i foreningen, og medlemmernes borgerlige habitus viste sig i form af et ønske om hurtigst muligt at kunne blande sig blandt først Jyllands og snart efter hele landets (i praksis Københavns) bedste. Der blev brugt store ressourcer på at rejse til København for at få »læsterlige, men lærerige tæsk« af især AB, som på det tidspunkt var landets absolut førende klub.⁴³

Udviklingen fra nybegyndere og opkomlinge kan følges gennem klubbens historie i det som i dag betegnes AGF's guldalder. Den første af disse varede fra 1907-1910 og markerede AGF's indtræden blandt de sportligt stærkeste i Jylland – på det tidspunkt AaB og Ringkøbing. Herefter opstod en periode med sportslig stagnation, hvilket medførte en del frustrationer i en klub, som havde været vant til konstant og hurtig fremgang, men fra 1918-1925 opnåede man at vinde en række jyske mesterskaber og provinsmesterskaber, og man nåede op på niveauet lige under de allerbedste i landet.⁴⁴

Den tredje og måske mest kendte guldalder betegner i AGF's historie perioden fra 1955-1960. Efter en gevaldig sportslig nedtur, kulminerende med en nedrykning

fra landets bedste række i 1952, blev udviklingen vendt, og guldalderen bød på ikke mindre end fire danmarksmesterskaber, samt tre pokaltriumfer. Den tredje AGF-guldalder skabte en sejrsvanthed hos såvel folk omkring klubben som mange fodboldinteresserede århusborgere, og den dag i dag findes i byen en stemning af at »det lige glippede sidste år«, når ikke mesterskabet vindes.

AGF er dog i dag langt fra den samme klub som tidligere. Skønt man forholdsvis tidligt indførte professionelle tilstande i klubben, og som den anden klub herhjemme i 1988 gik på børsen, så har man været så tæt på en økonomisk deroute, at der i dag hersker en betydelig forsigtighed på det forretningsmæssige område. I 1990 oplevede klubben således sin »Sorte September«, hvor kun en nedskrivning af aktierne til en tiendedel værdi, samt en total rekonstruktion af det professionelle selskab, AGF Kontraktfodbold A/S, reddede klubben fra konkurs. AGF er derfor i dag ikke klubben, som kaster sig ud i hasarderede satsninger på kortsigtet sportslig succes, men alligevel har klubben bevaret sit ry som indehaver af ét af Danmarks absolutte storhold.

Storklub, tradition og ambition er ligeledes nogle af de kendetegn klubbens professionelle spillere anvender til at beskrive AGF. Det vejer tungt i selvforståelsen, at man tilhører en klub, som gennem tiden har vundet meget, og som ofte har deltaget i internationale turneringer. Derfor går der også nogle »spøgelser« rundt i kulissen i form af et konstant forventningspres på spillere, trænere og ledere. AGF er en erklæret eliteklub. Det betyder, at man kan tilbyde sine spillere gode vilkår, men samtidig stilles også store krav. Ambitionerne er til for at blive indfriet, og blandt andet derfor er spillernes bonussystem bygget op

efter princippet: Først klasse – så kasse. Det medfører, at så længe holdet indtager en placering under de seks bedste hold i den hjemlige Superliga, udbetales ikke sejrbonus. Men spillerne kender forholdene og afskrækkes ikke af den kontante afregning, eller mangel på samme. De vælger i første omgang deres klub efter det sportslige niveau og muligheden for økonkonomisk gevinst, og det er karakteristisk, at så snart kontrakten er skrevet under, har alle spillere det samme mål: at opnå en fast plads på holdet. Man har flere gange inden for de seneste år set, hvordan dygtige danske spillere er taget til udlandet for at kunne tjene mange penge, men ofte ses ligeledes, at hvis ikke spillerne opnår at komme til at spille på holdet, vender de snart hjem til en mindre økonomisk, men ambitionsmæssig mere tilfredsstillende tilværelse. At være professionel fodboldspiller er i høj grad baseret på lyst til at spille, og mange spillere opfatter stadig det at spille fodbold som en hobby, men det ses, at fodboldklubben samtidig opfattes som en arbejdsplads, og spillerne giver udtryk for, at især de mange ensformige træninger føles som arbejde. Denne glidning i opfattelsen af fodbold som ren hobby til hobby/arbejde kan ses som et af de tydeligste udtryk for professionaliseringen af fodbolden.

Det siger sig selv, at med 28 ambitiøse kontraktspillere og kun 11 pladser i startopstillingen, så vil der hver uge være en række spillere med skuffede forventninger. Konkurrencen om pladserne er hård, og det tvetydige forhold til fodbolden som arbejde eller hobby går igen i forholdet til de øvrige spillere. Man opfatter internt i spillertruppen dels hinanden som kolleger/arbejdskammerater dels som venner/kammerater. Faktisk synes den indbyrdes konkurrence som oftest at træde i baggrunden i spillernes indbyrdes forhold. Der gives

ganske vist udtryk for, at der på træningsbanen er en betydelig konkurrence, men denne knyttes tilsyneladende udelukkende til pladsen på holdet, og ikke til den eller de personer der konkurreres med.

AGF er en stolt klub. Som beskrevet har man aldrig i AGF dyrket middelmådigheden, og derfor sætter man heller ikke ofte sit lys under en skæppe. Efter for alvor at være tvunget i knæ omkring 1990 lancerede klubbens nye formand således helt ublu AGF som »byens klub«, vel vidende, at der i Århus eksisterer en række klubber, som på grund af især AGF's »fiskeri« af talenter har et belastet forhold til AGF. I dag er AGF ikke længere den eneste Århusianske klub repræsenteret i den bedste fodboldrække, men trods det faktum at den anden klub faktisk hedder Århus – Fremad, så er det som om, at AGF i fodboldlandets bevidsthed har slået sig fast som sportslig storebror, og selvom det går AGF dårligt, lykkes det som regel alligevel altid at trække 4-5000 tilskuere til hjemmekampene, mens Århus Fremad kun til lokalopgørene – mod AGF – kan fremvise samme tal. Stoltheden kombineret med en urokkelig tro på at AGF »altid kommer igen« og aldrig går helt ned sammenfattes i klubben i fænomenet *AGF-ånden*. Begrebet bruges som en art »paraplybegreb« til at beskrive kvaliteter ved klubben og kan siges at sammenfatte selve klubkulturen. Således indgår mange af de myter og forestillinger, der findes om klubben i medlemmernes beskrivelse af denne ånd, som menes at være unik i dansk fodbold. Det overdrevne hierarki, som mange AGF-hold er blevet beskyldt for, den meget direkte facon og kontante omgangstone i klubben, samt de ovenfor nævnte forventninger og ambitioner indgår ligeledes som bestanddele i den plastiske og derfor meget rummelige AGF-ånd.

Et umiddelbart mere håndgribeligt udtryk for en klubs kultur end dens selvforståelse, findes i klubbens kulturelle repræsentationer og forholdet til disse. En række kulturelle artefakter og -værdier går igen fra klub til klub, og studiet af medlemmernes forhold til disse vil kunne afsløre indbyrdes klubkulturelle forskelle og ligheder. Hvorledes forholder forskellige klubber sig eksempelvis til fodboldspillets regelsæt? Hvad betragtes som fair henholdsvis unfair optræden på banen? I AGF har opdragelsen af klubbens medlemmer, qua klubbens historiske baggrund og borgerlige rødder, altid stået stærkt i billedet. »Selv om man ikke bliver en bedre fodboldspiller, behøver man ikke blive et dårligere menneske af at være i AGF«, hedder det, og klubben har som én af de få i dag formuleret et sæt retningslinier for, hvad det er for værdier, man ønsker at bibringe især ungdommen. Dårlig opførsel på banen og manglende respekt for med- og modspillere straffes hårdt af de enkelte afdelinger, og at ingen er hævet over reglerne sås da Superliga-holdets anfører og målmand i april 1998 blev tildelt en klækkelig bøde for utidig indblanding i en skærmydsel mellem to spillere i kampens hede.

På artefaktniveauet findes ligeledes klubbens symboler: klublogoet, spilledragten og hjemmebanen. AGF er i fodboldkredse kendt som: De hvide fra Fredensvang og såvel spilledragten som logoet besidder fremtrædende pladser i klubbens bevidsthed. Der findes næppe andre danske klubber, hvor selv små ændringer i spilletrøjens udseende i den grad kan bringe sindene i kog, og at der hæges om logoet ses af, at man i klubben har formuleret regler for brug af dette. Det tillægges eksempelvis stor betydning, at klubben, som den eneste i Århus, har lov at anvende by-

våbnet i sit logo, og der er stor modstand mod for udbredt brug af logoet i kommercialiseringens og »merchandiseringens« navn.

Klubbens hjemmebane, Århus Idræts-park eller i daglig tale Århus Stadion, spiller ligeledes en central rolle i dens fælles bevidsthed, men samtidig eksisterer der en vis form for ambivalens i forholdet til dette artefakt. Den fysiske adskillelse mellem klubhuset på Fredensvang og stadion, samt det forhold at AGF ikke ejer stadion skaber internt i klubben blandede følelser overfor idrætsparken. I AGF er man vant til at have »foden under eget bord«, og derfor er det også det AGF-ejede Fredensvang, som er klubbens egentlige hjem – det er imod træningsanlægget de varmeste følelser rettes, og det er her AGF-opdragelsen foregår.

Fra det første møde med AGF-ledelsen forud for arbejdet med mit speciale, er der et særligt kendetegn ved klubben som er blevet fremhævet gang på gang: omsorgen for Fredensvangs faciliteter og specifikt: at man ikke går ind på en bane, hvor man ikke skal spille eller træne.

Analysen af AGF viste en klubkulturel profil kendetegnet ved modstridende tendenser. En fodboldklub med dybe rødder i det århusianske borgerskab og deraf følgende konservative ideer om idrættens rolle som folkeopdrager. Kendetegnet ved at være styret af borgerlige dyder som moral, flid og (selv)kontrol, men samtidig under tydelig påvirkning af det opskruede tempo og den omskiftelighed, professionalismen fører med sig. Tidligere tiders indavl på spillersiden er afløst af svingdørstilstande, hvor halve hold ikke sjældent består af spillere hentet fra sjællandske klubber. Det har betydet et opgør med de interne hierarkiseringer, som siges at have kendetegnet tidligere tiders AGF-hold, men har samti-

dig betydet et farvel til den nostalgiske form for klubtilhørsforhold – klubfølelsen. Begrebet »min klub« er i dag typisk afløst af »mine klubber«, og det er ikke ualmindeligt, at et ophold i AGF for en ung spiller udelukkende udgør et springbræt til en lukrativ tilværelse som udlandsprofessionel. På flere fronter gøres fra klubbens side forsøge på at genskabe amatørdagernes skær af patina og ir, og endnu kan det da heller ikke udelukkes, at nogle spillere over tid opnår et i Bourdieu'sk forstand habituel forhold til klubben. Der kan dog ikke rokes ved, at den sportive personlighedstypes stigende utålmodighed efter personlig succes,⁴⁵ eller som Zygmunt Bauman ville udtrykke det; den sen-moderne *lykkerid-*

ders generelle indtog på bekostning af den moderne *pilgrim*,⁴⁶ efterhånden i højere og højere grad sætter sit præg på i det mindste den professionelle sportsverden.

Med mit speciale har jeg produceret et kulturanalytisk casestudie, som fremover forhåbentlig vil ægge til sammenligning med andre (fodbold)klubber. Ikke mindre væsentligt synes dog at være, at vi nu har fået klubkulturbegrebet bragt på banen. På samme måde som med det »almindelige« kulturbegreb, står klubkulturbegrebet nu i sin plasticitet og rummelighed til rådighed for enhver, som ønsker at beskæftige sig med idrætsklubber på analytisk niveau, eller som bare har brug for et begreb, som kan beskrive »den lille forskel«.

Noter

1. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 10f
2. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Vardagslivets etnologi – Reflektioner kring en kulturvetenskap*, s. 129
3. *Ibid.*, s. 113ff
4. Schoug, Fredrik: *Intima Samhällsvisioner – Sporten mellan minimalism och gigantism*, s. 14ff
5. *Ibid.*, s. 15
6. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 104
7. *Ibid.*, s. 96
8. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 11
9. *Ibid.*, s. 107
10. *Ibid.*, s. 97
11. *Ibid.*, s. 27f
12. Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 67ff
13. *Ibid.*, s. 68
14. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 13f
Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 68
15. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 14
Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 61
16. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 14f
17. Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 61
18. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 15
- Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 61
19. Jf. redegørelsen for Pierre Bourdieus feltbegreb i eks.: Broady, Donald: *Kapital, habitus, fält. Några nyckelbegreber i Pierre Bourdieus sociologi*
20. Hannerz, Ulf: *Cultural Complexity – Studies in the Social Organization of Meaning*, s. 4
21. Österberg, Eva: *Folk förr*, s. 7ff
22. Norell, Margareta og Törnquist, Claes: *Berättelser om ruset*, s. 18
23. Nielsen, Niels Kayser: »Rutiner, krop og samfundsmæssighed«
24. Nielsen, Niels Kayser: *Krop og kulturanalyser*, s. 71
25. Jensen, Johan Fjord: »Det dobbelte kulturbegreb«, s. 158
26. *Ibid.*«, s. 159
27. *Ibid.*«, s. 157
28. Canter, David: *Football in its place*, s. 81
29. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 16
30. Canter, David: *Football in its place*, s. 80
31. *Ibid.*, s. 57
32. Jensen, Johan Fjord: »Det dobbelte kulturbegreb«, s. 159
33. Nilsson, Per: *Tävlingsidrotten som uppfostringsmiljö*, s. 114f
34. *Ibid.*, s. 115f

35. Ibid., s. 117ff
36. Nilsson, Per: *Fotbollen och moralen – En studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar*, s. 36
37. Ibid., s. 333
38. Ibid., s. 331
39. Uden at der dog dermed kan konkluderes en sidestilling af kultur- og habitusbegreberne generelt.
40. Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, s. 13
41. Ibid., s. 14
42. Lind, H. M.: *Foreningens Historie gennem 25 Aar 1880-1930*
43. Kierkegaard, Einar: *Aarhus Gymnastikforening 1880-1930*
44. Kierkegaard, Einar: *Aarhus Gymnastikforening 1880-1930*
45. Møller, Verner: *Masker og Mål*, se. f.eks. s. 19ff, samt s. 134ff
46. For en introduktion af Baumans arketyper se: Bauman, Zygmunt: *Life in Fragments*, s. 92ff

Bibliografi

- Alstrup, Aksel (red.): *Jysk fodbold i fortid og nutid*, Odense, Østergaards Forlag, 1950.
- Bauman, Zygmunt, *Life in Fragments*, Oxford og Cambridge, Blackwell, 1995.
- Broadly, Donald: *Kapital, habitus, fält. Några nyckelbegreber i Pierre Bourdieus sociologi*, Stockholm, 1989.
- Canter, David: *Football in its place*, London, Routledge, 1985.
- Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Kulturanalys*, Malmö, Liber, 1990.
- Ehn, Billy og Löfgren, Orvar: *Vardagslivets etnologi – reflektioner kring en kulturvetenskap*, Stockholm, Bokförlaget Natur och Kultur, 1996.
- Hannerz, Ulf: *Cultural Complexity – Studies in the Social Organization of Meaning*, New York, Columbia University Press, 1992.
- Jensen, Johan Fjord: »Det dobbelte kulturbegreb«, i Hauge, Hans og Horstbøll, Henrik (red.): *Kulturhistoriens kulturhistorie*, Aarhus, Århus Universitetsforlag, 1988, s. 155-191.
- Kierkegaard, Einar: *Aarhus Gymnastikforening 1880-1930*, udg. af Aarhus Gymnastikforening.
- Møller, Verner: *Masker og mål*, Odense, Odense Universitetsforlag, 1995.
- Nielsen, Niels Kayser: »Rutiner, krop og samfundsmæssighed«, upubliceret manus.
- Nilsson, Per: *Fotbollen och moralen – En studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar*, Stockholm, HLS Förlag, 1993.
- Nilsson, Per: *Tävlingsidrotten som uppfostringsmiljö*, rapport fra Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, 1988.
- Norell, Margareta og Törnquist, Claes: *Berättelser om ruset*, Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1995.
- Schoug, Fredrik: *Intima Samhällsvisioner – Sporten mellan minimalism och gigantism*, Stockholm, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 1997
- Österberg, Eva: *Folk förr*, Stockholm, Atlantis 1995.